

ИЗДАЗИ
четвртком и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Прегилату примају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕГЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИН.

УРЕДНИК: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИН.

ДРАГА У ГОРИ

Сунце слатко, хај засини гором,
По њој ходи мога срца драго;
Кроз грање је гледам из шипрага,
Смерно ступа моја нежна драга —
Добро сунце, милуј ми је благо!

Нек се златна радује ти сјају
Ка' но цвеће зори на уранку,
К'о јеленче росици по трави,
Мила деца кад се дуга јави
Ил' анђелак у меденом санку.

Моја драга крин је мирисави;
Лице бело к'о прамење снежно
Црне очи к'о гавранска крила,
Њене власи мека мајска свила,
Срце има тако љупко, нежно.

К'о мрнару што се душа прене
Пуна наде на том мору мрачном,
Када кулу светиљницу спази,
Тако мени гледећи на стази
Тебе, милу, у одблеску зрачном!

Па ја хвалим то умилно сунце,
Које светли куд ми ходи драго,
Па га скривен молим у шипрагу:
Да милује место мене драгу —
Да је грли, да је љуби благо!

Божа С. Николајевић.

МОРЕ БЕЗ ПРИМОРЈА

НОВЕЛА ИЗ БЕОГРАДСКОГ ЖИВОТА

— Јанко М. Веселиновић —

(наставак)

Па поче причати. Реч му је текла лако и без
запињања. Шалу је просишао као масарош новце,
смех је испунио собу до таванице. Савета је гле-

дала у његове пуне и румене усне које се онако
ђаволски смешкаху, и једна мисао и једна жеља
обузе је сву: да јој је да пољуби те усне!

Марија изиђе неким послом, Милан оде у би-
блиотеку да потражи неку књигу, а њих двоје
осташе сами и — ућуташе. Он, који је до тог часа
брбљао, осети да не уме да говори!

Насташе мучни тренутци. Савета је у души
желела да остане с њим насамо; а сад, кад јој се
жеља испуни, она заћута. Бојала се да јој не про-
падне тих неколико тренутака; да му бар похвали
духовитост. Погледа га и виде из његовог погледа
да очекује да му нешто рекне. То је још више
збуни, али се реч оте:

— Благо вама!

— Зашто? — упита он.

— Кад бих ја умела тако да се нашалим као
ви, ја никад не бих била невесела!

— А зар сте невесели?

— Сад не, али по неки пут... Међутим ви...
ви тако...

Он климну главом као кад се захваљује, а она
убрза:

— Збиља! Ви тако дивно говорите као што
се и шалите! Кад бих ја била, то јест, кад би ко
мене питао, ја бих....

Али је збуни његов поглед који жељно ишче-
киваше реч њезину. Она обори главу и не рече
више ни речи.

— А шта би сте ви?

Она само ману руком; нешто је загушило, па
не може да говори. А и њему не беше лакше.
Обујми га нека ватра; хиљада жеља загуши његово
решење да је избегава, да избегава сваки разговор
о љубави с њом. Диже се и приђе прозору, по-
гледа на улицу, али није ништа на улици видео,
него је видео само њену леуу главу, и оне очи
које га погледаху како га ни једне очи до данас
не погледаше

И привукоше га те очи као што магнет гвожђе
привлачи. Он приђе столици на којој је она седела,
наже се над њу и рече:

— Збиља, шта би сте ви?

Али она не одговори. Осећао је само дах из њезиних уста, а пламен, жив пламен њезиних очију заслепи га. И не знајући шта чини, докопа оберучке њену главу, па притиште пољубац на оне полу отворене усне.

И надала се, и очекивала, и тражила, и изазвала тај пољубац, па јој опет дође тако ненадно! Као вихор, кад сламку дигне, тако и њу диже тај пољубац, диже тако високо да онесвесну од њега.

Али та несвестица потраја само тренутак; она брзо дође себи; чула је како јој срце бурно лупа, видела њега зажарена над собом и чула шапат:

— Ох, ала те волим!

— Шта сте то радили? — рече и заплака се.

Њему се ноге подсекоше, клоу на столицу и не рече ни речи. То беше пад с неба на земљу. Не смеде ни покушати да се брани, јер је осећао, поред свег блаженства у души, и неко обесвећење у овом делу. И као кривац што нема шта у своју одбрану да рекне, тако и он обори главу.

Наста мучно ћутање. Њој се чинило да га је много прекорела, али, ето, не умеде наћи начина да га мјало охрабри. Најзад убриса сузе па рече:

— Нисам се томе надала!

— Молим вас! Не говорите више о томе!

— Чиме сам вам дала повода?

— Лепо; да вам бар кажем! Нисте ни чим, па опет ми се чини да је ту било нечег и од ваше стране што ме је охрабрило. Сад видим да није и да сам свему крив. А крив сам зато што вас волим, волим до лудила, волим толико да ми се учинило да и ви мене волите и да ће све оно што је мени мило бити и вама драго! Сад признајем да сам високо полетео, да сам потучен и да је све свршено. Све што ми остаје то је да вас замолим да ми опростите и да — заборавите!

Па се диже и стаде се освртати као да нешто тражи.

Њој је годила ова исповест овако одрешита и отворена, али се готово поплаши кад виде да он устаде.

— Шта тражите?

— Капу... Идем!...

— Па причекајте бар док дође Марија. Нећете ме зар саму оставити!

— Ах, јест.. имате право — рече он збуњено.

Па се спусти на столицу као убијен.

Завлада мучна тишина. Њој не беше право, јер се бојала да све не прекине, а не умеде наћи речи да разговор опет започне.

Маријин долазак прекиде ту мучну тишину.

— Ја се мало задржах — рече она. — Мислим да вам није било дуго време?

— Што дуго? Ти бар знаш да г. Виловић уме да занима.

Она је те речи изговорила тако мирно као да мало час вије плакала.

Виловић је погледа зачуђено. Није се надао да се она уме тако савладати. И он се трудио да

се покаже весео, али му то не пође за руком. Оно неколико речи и прекорних погледа саломило му снагу; осећао је да више није кадар речи водити. Кад год је у Савету погледао пребацавао је себи непромишљеност своју. Кад му већ дотужа он се диже.

— Куда? — упита Марија.

— Идем.

— Баш и та ваша кафана! Зар баш морате у кафану?

— Па тамо се храним, — рече он спремајући се.

Приђе да се поздрави.

— Кад ћете ми донети „Дим.“? — упита Савета.

— *Послаку* сутра — рече он пружајући јој руку.

Она прихвати његову руку и стеже је.

— Добро, сутра донесише!

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

ХАЏИ РУВИМ

Архимандрит манастира Боговађе.

— *Миленко М. Вукићевић* —

Све ове борбе у животу које је водио Хаџи Рувим са непријатељима свога народа, створиле су ону сталност у доцнијем калуђеру Рувиму.

Живот Рувимов већ је био пошао низ брдо кад му умре жена Марија. Деца беху велика, изведена на пут, свако својој срећи упућено. Он науми сав свој живот посветити Богу, науми да се замонаши. За то, пошто све уреди код куће како треба, одрече се световнога живота, повуче се сасвим у манастирску ћелију. Он отиде у манастир Боговађу, своју некадашњу учионицу те се закалуђери.

V

Манастир Боговађа у оно време, кад се закалуђери Рувим, долазио је у ред богатијих манастира. Он се налази у ваљевском округу, између Љига и Колубаре удаљен источно од Ваљева за четири сата. Овај манастир доцније је послужио као столица „Правитељствујушчега Савета Србског“. Ту је била за Кара-Ђорђа и поштанска станица. У том манастиру хтеде Рувим провести последње године свога живота. Кад се закалуђерио, не знам, а године 1785. ишао је у Јерусалим на поклоњење гробу Господњем, па се исте године отуда и врати, с тога се и звао хаџија или Хаџи-Рувим. Кад дође из Јерусалима донео је доста књига и поклони манастиру Боговађи. За то сам бележи

у једном запису: „и принесал от Јерусалима 5 књига то јест: два житија по шест месецеј на две части, последи же у 2 парусије житија приложио себе и родитељем својим оцу Ненаду, матери Мари, брату Николају, супрузи Марији усопшим, живим: сину јереју Јовану, дештери Сари, брату Павлу и Марку, синовцу Петру*) и Стевану, у сију цркву Боговачу, храм светого великомученика Георгија“ (види Rad I. стр. 185).

По доласку Хаџи Рувима из Јерусалима није прошло ни две године, а ми га налазимо као игумана манастира Вољавче (Rad I. стр. 184). Колико се ту бавио као игуман не зна се

Године 1788. за време „Кочине Крајине“, кад се отпоче ратовање Аустрије с Турском, и кад се Срби још 1787. на подстицање Аустрије стадоше бунити и чете образовати, Турке сећи и гонити, Турци да би се осветили раји, почеше пљачкати и палити цркве и манастире. Том приликом изгори манастир Вољавча 6. априла 1789 и манастир Боговађа 14. августа исте године Братство оба манастира побеже у Срем и отиде у фрушкогорски манастир Ремеш. У то време налазимо у Ремету и Хаџи Рувима. Тамо је остао све до свршетка овога рата Аустрије с Турцима. Кад се вратио из манастира Ремета не знам. Али већ 1791. год. био је у Боговађи и радио с браћом на обнови овог манастира. О томе запис један вели: „сега года јуна месеца 13. числа 1791. лета бијаху три брата, јеромонах Рувим, поклоник гроба Господњег, рођењем из села Бабине Луке; вториј брат Василије Петровић, рођењем из села Такова тамнавског; трећи брат јеромонах Герасим Георгијевић, рођењем од предела рудничке села Црнућа, постриженик манастира Вољавче... и беше та црква стара... и одвише малена, јако не можно дисати, човек покоја в њој имати не може.... И ми у време рата за страх агаренски во славу и похвалу св. великомученику Георгију распространисмо сеј/свети храм“ (види Гласник XX. стр. 30).

Дошавши на згариште манастира Боговађе Хаџи-Рувим беше у годинама, које се истина клоне више старости, али још се држаше и осећаше снагу. Отпоче оправку манастира, па је ускоро и доче. Оправљајући манастир, његово срце беше тужно, јер гледаше жртве од стране Срба принешене и у крви и имању, па никакве користи. Сваки Србин осећао је ту неправду, а осећао ју је још више човек, чији су погледи били мало шири од погледа обичнога човека. Осећао ју је и старац Хаџи-Рувим. То осећање, тај бол, ту увреду народа српскога није могао Рувим да остави без трага и помена. Хтео је да је остави нек се прича и приповеда како је Немац љуто преварио Србе. За то је у једној својој бе-

лешци набрајајући попаљене цркве и манастире записао и ово:

„...У шом удари из Скадра паша са Арванитом и пороби и повали ове године 1791. и све се што беше заборавило (тј. код Аустријанаца заборавиле се толике жртве) и жалосна мајка овом српском роду и чу се глас горчи од целена да Немац даје Београд Турцима напруг са околним градовима, као што и би после. (в Rad I. стр. 186. тако и све даље наводе).

Варљивост Аустрије према Србима и лукавство њено старац Хаџи-Рувим могао је да увиди, као и кнез Алекса Ненадовић, јер у истој белешци вели: „Немци држаше Београд целу годину, (и за то време говораше се) од дана до дана те биће турско, те биће немачко, а у Београду беше фелдмаршал Вајес невријашељ рода нашего, диже београдскога владуку Дионисија и предаде Турцима Београд Смедерево и Адакале... и чувши Срби жалосне гласе, закукаше и ушробом проплакаше: а јаој јаој нама, ни овамо ни тамо утаочишћа немамо... И много би зван народ од Немца и нико не оде бојећи се преваре од Немца, осим владике београдскога, који доцније постаде епископ будимеки“.

(наставиће се)

ИСТОРИЈА ЈЕДНОГ ОДНОСА

НОВЕЛА
Емила Роланда

Сећате ли се још моје ескападе у Фиренцу пре седам година? упита он. —

Оног осмодневног пута у пролеће? Тада сте непрестано тврдили да је то било мистериозно путовање.

— Јер му нико није знао повода, а ви га не хтедoste казати! Да, да сте казали да вас ватрена жеља вуче Мадони дел грандука, или тако што, то би се разумело, али овако...

— Ватрена жеља! Та одкуд она у мене у оно време? Тада сам сав утонуо био посред ове престоничке болести „sécheresse de coeur“.

— О да, ви сте кроз много мена прошли, пријатељу! Али не могу да вам уштедим ласкање за сте са сваком периодом постајали бољи.

— У вашим очима, рече он чисто извињавајући се.

— Једино, што се нисте оженили као ми је — вас и Терезе...

— То се више не да изменити; она се удала за другога.

— Реците боље: она се двапут удала за другога! Тај роман нисам могла никад да појмим и свршетак ме никако није задовољио, додаде она мало прекорно.

Он устаде и пређе неколико пута по соби.

— Ми се дописујемо још, у осталом, рече он.

*) Овај Петар то је доцнији војвода *Петар Николајевић зван Молер*, пашеног проте Матије Ненадовића.

Она му се осмехну. — О да, шкрабало сте увек били. Има људи који преживљају своје љубавне историје, и других који све то сврше преко поште, и потпуно су задовољни ако само сваког јутра за доручком нађу на столу писмо на два табака од своје писмене љубљене. Други обожаваоци горе за суоретом; — ова врста гори самс за писмонопом; она настави да је са свим у реду што се Гете уопште никад није видео са грофицом Шголберговом и што се свега једанпут састао са Маријаном од Вилмара, на што сам ја као младо девојче на часу књижевности артила главом. Где нормални људи теже да љубљеном човеку падну око врата, та се сорта задовољава мртвим писмом на бездушевној артији...

— Имате потпуно право и пошто већ познајете моју слабост треба једном све да чујете — не како ми се онда чинило, већ како сад гледам у тичјој перспективи из даљине.

Он седе према њој.

— Од увек ми је била врлина велика уредност; био сам веома уредан — и у томе је моја погрешка! Намислио сам и свој живот да проживим по тачном и добро смишљеном плану — и проживео сам га! План ако вам бројеви нису досадни — гласио је овако: до двадесет пете године проводња, за тим честољубље и старање о каријери; око четрдесетих сређење прилике и има места тек ту и женидби.

Ви знаге да сам се провођењу сав предао. Тада дођем у велики град и почнем врло озбиљно да мислим на будућност. Међутим сам постао човек.

— Да, упаде дама, човек, који је имао небројено пламеновна, а праву љубав никад није познао! У том пламеном мору вујало је од имена да се њима могао окитити читав календар и ако је у јануару било говора о некој Јелени, у јесен се морало чути о каквој Маргарити. Да, да, сећам се.

Он одобри махнувши главом. — И у том сам био уредан. Ја сам из начела после кратког времена сваки тај пламен угасио. Продужења се нису појављивала.

— Док није Тереза ступила на поворницу, одговори она.

— У доба, кад се то никако није олагало с мојим плановима!

— И пошто нисте хтели да жртвујете план жртвовали сте Терезу...

— Да, рече он, тако је било, али опет не сасвим. Јер ја држим да је Тереза оба пута добро учинила кад је увела другога, а не мене.

— Дакле, и она се завали јаче у наслоњачу, ја, наравно, не знам да ли бисте били од најпогоднијих мужава — од најскромнијих зацело не! Мислим да захтевани квантум љубави од ваше жене не би вам се учинио довољним, и ако је количина Терезине љубави била велика. У толико јој не би било добро! Али та врста скромности баш се највише допада женама, које љубе. И баш за то што вас је Тереза волела није било добро што је морала поћи за другога.

— Што је морала? дуну он. То је оно у Терезином карактеру што нисам могао никад да појмим. Зашто је морала два пута за другога да се уда?

— А, мислите да јој је ваљало и даље живети од ваших писама, месецима и годинама. Заборављате да је за то потребна скромност, коју Тереза никад није имала. Та она се већ бројала у „*sexe joli et impétieux*.“

— Кад бих се ја задовољио... поче он несигурно.

— Ви нисте никад били *impétieux*.

— И никад *joli*, то знам!

— И увек мало *décadent*! продужи она. Љубав за вас није никад била страст. За љубав сте били сувише истрошени и имали сте вечито осетљиве нерве. Интересирате се за политику и уметност, за песнике и астрономе, па сте се по мало и сами у естетици огледали, наравно са успехом, као што нам је време показало. Али у љубави сте увек остали дилетант! Схватили сте је као лепу играчку, као најлепши, најмилији украс на животној трпези — али вечито само као украс! Љубав је била за вас купатило осећаја, у које се ви радо вагнурујете у часовима одмора, јер ви сте, као што сами рекосте, с једне стране човек од уживања, а с друге стране закачила се за вас ивнесна потреба романтике, или нешто из доба братимљења — али волети онако како вас је Тереза волела, младачки, побожно, с оном правом смешом од озбиљности, веселости и преданости...

Она прекиде јер опази да му црте постају све немирније.

Он скочи. — Опростите, рече, али видим да је тичја перспектива заблуда. Ствар још не лежи доста далеко од мене да бих могао о њој мирно расправљати!... Опростите!... Други пут.

Потражи шешир и оде.

*

Напољу у топлој летњој ноћи нападе га као загушљив бурни сан, који се не да сгрести: *nostalgia d' amor!* Звезде су га неутешно гледале. Круне кестенова шумиле су сажаливо, споро и ордито допирао је навиге жубор од канала у ком се огледала улица великога града.

То није био бол што је он осећао, већ неки тужан, повлећен, тежак осећај, као да је самом себи нешто најаче учинио, и тај осећај не може да заустави, тако му је као да поред њега иде кобна сенка, сваког минута спремна да спусти хладну руку на његово уздритало раме.

Била је то младост његова што је оживела у том осећају, последње позно трање снаге и воље, коју не поврати више — снаге, недовољно употребљене — воље, која му се тек сад учинила потпуно изгубљеном, када се за увек за њим распинула.

Била је то туга што га обузе, не за грудом земље, не за одређеним лицем, већ за свом неутрошеном блаженосту, која је с прошлим годинама за њим заостала и за њега ништа више није значило до прост појам — туга за љубављу — *nostalgia d' amor!*...

*

Једно после подве пре петнаест година, он на прекрету четрдесетих, имајући у глави потези посао, ишао је нерасположен на један ручак по дужности.

Домаћица је примала у полумраку. Људске силуете приказане једна другој у слабој светлости, остале су узајамно у мистичкој тами, док није осветљена трпезарија обасјала госте.

У том тренутку погледа он странкињу, девојку, коју му беше домаћица одредила да је поведе за сто... у истом тренутку и она њега погледа некако бојажљиво, јер су јој већ пре тога напоменули о његовим изгледима у будућности, о његовој мудрости и широком срцу.

Он заборави да мисли на свој посао и стаде да јој се удвара, нешто што није хтео да га у томе претекне „млади јававац“, који је седео поред ње с друге стране, нешто што му се она допадала.

Говорио је паметно о нечем трећем; очима јој је исказао своје допадање. „Млади јававац“ с друге стране није имао никаква успеха...

Она је оног часа знала да ће једина истинита страст у њеном животу имати везе с тим очима! Нашла се трпељиво у том положају, осећала је као неко задовољство, што је она, око које су доста често облетали и која се такође неколико пута више покушаја ради заносила, најзад наишла на право и жрчко осећање, најзад погодила пут да се са истинског извора живота напије.

Лакa могућност у великом граду, случај и Цезарова уметност приредише од дана тога ручка небројене састанке. Он је долазио старој тетци, код које је она живела после смрти родитеља; обновио је одавно запуштена познанства с људима, с којима је она имала додира. Тумачио јој је слике по изложбама, поклањао најлепше руже и најновије књиге. Давао је на сто начина доказа о свом интересу и наклоности, испрљивао би по готову своју фантазију да је равнотежи и њене мисли себи упути.

Она је тврдила да није ни лепа ни духовита; да је пак љубавна и паметна, то није могла порицати. Имала је диван глас и кад пева изгледала је „слатко“, израв, који је он често употребљавао и који је у његовим устима губио онај обични блутави укус.

Он није припадао музикалнима. Њен дар био је при том једино у чем се нису разумевали. Нашла је да се она лакоумно игра с тим талентом и желео је да пева само озбиљне, узвишене ствари, док је она са особитом љубављу певала веселе песме, које су одговарале њеном темпераменту, али које су њега нервозно дражиле ништавном садржином.

Али и поред песама и нервозности они су се волели — она њега јаче но што је он опажао, он њу на свој начин. Он јој се удварао, мирно је компромитовао пред другима, писао јој сваки други дан и уживао у осталом у пријатном осећању да опет има пламен на коме је могао загрејати своје охладњено срце.

Њено име Тереза чудним неким начином још не беше заступљено у његовом богатом алманаху. —

Под заставом пријатељства једрио је тај однос без препрека по друштвеном мору. Нико се није усудио да га задиркуја гласама, а кад би ко год не одобрављујући њу запитав о том тако брижљиво негованом односу, тада би она тврдила поносито и весело да је цела ствар само „естетичке природе.“

У ствари знала је она врло добро да пријатељства не може бити под таквим погодбама, али од кад то није дражало природе као њена што је, да једанпут по заљубљаној жици прећу преко Нијагаре?!

Тереза је била прожета мишљу да ће свака девојка нашег доба, има ли само потребну енергију, поћи оним путем према коме осећа највише наклоности. Она је од увек имала особиту слабост за двоје: за самосталност и путовање. Према питању о удаци била је равнодушна, прв., што је знала да се може још увек удати, друго, што је познавала кратак век својих рођених заноса и своју браву засићеност несталним идеалима, да би се, што се тога тиче, каткад најжжила од себе саме. Како је већ прешла била четвртину века, притискивао је њену душу приличан списак грехова на области девојачких необавривости. Предосећала је да ће је судбина за то једном казнити —! После оног ручка познала је и врсту казне.

За његове осећајне експерименте она је била врло погодна. Он је сад био у стадијуму у ком је љубав као свирање на клавиру или цртање акварела, ради мирног естетичког дотеривања живота. Љубав му је била као овава после пустиње канцеларских вјетова. Кад би она бивала хладнија но обично, си је постајао несрећан, али та врста несреће није много болела, била је много пре као нека врста масаже срца. Кад би она била пријатна он се осећао огрејан као после шетње по сунцу.

Је ли полазила на пут, раставак би за њега био тако тежак, да није била у стању да се врати друкче него кад је полетела. Да га заборави такђе није могла, јер ма куд да оде увек су у њу била његова експресна писма, а кад би се повлашћо од какве конкуренције, увек је он осигуравао себи њене мисли непосредно по жици.

Тако ју је држао преко долива и плавна увек на ланцу.

Да се слагало са његовим животним програмом, он би се њоме оженио. Дође ли му пак таква мисао он ју је одлагао за пет година. Пре тога рока не би му плата била доста велика за издатак, који је одредио „ожењеном“ стању, у осталом тај однос је био са свим по његовом укусу. Да се њоме оженио не би се могли тако ревносно дописивати...

ИЗ ТЕРЕЗИНА ДНЕВНИКА

Фиренца 4. маја.

Фиренца! la Florence — цветна!

Ах, да, и то у пролеће...

Како жубори жути Арво! Како се сунчани зраци влатно преливају преко старих мостова и како се у реци верно одбијају сви ти масивни луци, све те архитектонске необичности.

Архитектонске... ту ми паде на памет архитект. Он сад седе на Корвици, и вида веселу, белу, малу вилу за тругол бојотога францускога маркиза, који ће се у њу уселити само за то да тамо умре.

Има много талента. Највише воли видати незнабожачке храмове као оне у Пестуму и Тирфенти, али уништајући паметно прилике и време задржава се на вилама и касинама.

На јесен има поруџбину у Грчкој — трајаће три године! Која се за њега уда биће три године у Атини.

„Пловила сам на пурпурној галији

По плавоме грчком мору* —

То сам скоро читала. Имала бих воље за то. Ископа ме је и тетка је била за. Дала сам му истина кошар, али ти пламенити Italiani, који не знају за осетљивост немачких аспираната, припадају сорти, која два пут проси.

Пут у Грчку стоји ми још једнако слободан.

Али Цевар ми је препречио тај пут, Цевар — увек Цевар!

Сутра долази. Само због мене кренуо се на тако далеки пут, да се видимо. Сумњати у његову љубав до сад ми још није пало на памет, па ипак сви сумњају јер он не изводи из свог осећања природне закључке.

Ах, ви језичници код куће! Не кварите ми моје флорентинске снове!

Јест, сутра биће овде! Од тетке, која негује своју од маларије болесну пријатељицу нећу га сакрити. Али нећу ни да јој га званично прикажем. — Зашто? То је моја ствар.

Бити самосталан лепа је ствар. Да, то је најбоље што данашњи човек може бити. То је заштита и ратна опрема, сигурност и самосвест. То је оно помоћу чега провлачимо сопствену личност, а у том се најзад састоји све.

Сутра у јутру у десет сати биће на Понте Хекију — то му сасвим личи!

У вече.

Ја се данас, у осталом, целога дана љутим на себе. Седела сам сат у Санта Кроче, у високој погребној цркви са широким хладовитим дворанама и невидљивим колом великих духова који језиво прелећу преко мермера.

Одвезох се у Сан Марко, ишла сам кроз малене манастирске ћелије, поред дирљиво побожних фреско-слика фра Анђелика, које са престога вида већ тако одавно гледају доле на тихи манастирски живот. Ућох у Савонаролину ћелију и хтедох се побожно удубити у стару жалосну драму једног мученика за идеју... За тим у Медицијеву капелу, у најсветије и највеће што је уметност икад створила, у сферу најозбиљније уввишености, најнежније туге..

(наставиће се)

СРЕЋА

— Hans Wagemuth —

Једва једном! Цела породица плива у радости! Толика срећа! 2400 динара, и словом две хиљаде и чегири стотине динара дохотка, док год је жив. Прва четвртина лежи већ на столу: три плаве банкноте и петнаест дводинараца. Овај сјај, овај звек, ово пријатно осећање! Једва се једном скидоше бриге с врата! Срећа, давно очекивана срећа уће најзад и у дом породице Блимел. Како деца осећају ову породичну срећу! Густав је већ пожелео парну машину, и то истинску, која се може дожити, а Клара, која долази о Ускрсу из школе, сања о лепим хаљинама за овај празник. „Мама, па шта ћемо данас јести?“ пита мало полетарче Анђа, весело слутећи да ће бити изванреднога уживања. О невина дечија усташца, ви сте у својој невиности обухватала цело друштвено питање у шест речи! Хвала Богу, оно је решено

за господина Блимела, књиговођу. Он има сада довољно хлеба за себе и своје, сад је у пристаништу живота. Кроз двадесет дугих година, тежио је брижљиво и трудно само за овом, ах тако скромном сврхом, али га је судбина увек од циља одгурнула. Сад седи за столом, новац пред њим, а он се смешка; али то је горко и страшно смешење. Размишљао је о прошлости, како је пре пола године тумарао варошким улицама као трговац без посла; како је четири месеца био без рада, и цела породица ограничена на сиромашну зараду, коју је мати добивала шивењем белог рубља. Био је сувише стар, та ко би још радио узео књиговођу од 45 година? Шта више није му се могло понудити ни 75 марака месечно, а човек не може ни с тим изићи на крај. И кад би по десет пута нагласио, да би се и са толико радо задовољио, ипак су радије узимали каку млађу снагу, која уради исти посао, а може јој се без икаквога устручавања заповедати. Кат-кад је заслужио неки динар пишући адресе, по хиљаду за три динара, радећи при том по целу ноћ. Али и тог посла није било увек. Покушао је да буде и посредник каквог друштва за осигурање живота. — Али то је исто што и млатити празну сламу (бар се тако сам изражавао), јер где би се год појавио, показали су му врата, обично не баш врло учтиво. Дошло је до очајања. Кирија одавно неплаћена, а газда коме „новац такође треба“ обрати се брже-боље полицији, која је требала да му помогне. Ако господин књиговођа буде и даље по цео дан врљао, и оставио своју породицу да гладује, мораће му доћи и полиција. Једног дана дође и једно писмо адресовано на г. Блимела, у коме му се наређује, да за четири недеље нађе посла и зараде, иначе ће га спровести у завод Св. Ђорђа, где ће му се наћи посла. То је било последње. Сећао се како је тог дана био поважен, стресе се, несвесно промрља — „напред, јуначки, само напред!“ као да хтеде избећи своје рођече мисли, због којих га подилажаху мравци, и који му испуњаваху душу болом и очајањем.

И ето дошло се....

Изненадан ужас, један ударац и он лежаше на калдрми. Точкови трамвајски пређоше преко њега, и пребише му руку, и то баш десну испод лакта.

Целог живота остаће богаљ, неспособан за свој позив.

Очевидци су пред судом једногласно потврдили, да кондуктер на углу улице, где трамвај савија у побочну улицу, није возио прописном брзином, шта више није ни звонио. Кривица трамвајског друштва била је очигледна и господин Блимел доби на поравнању не само накнаду трошкова око лечења и пристојну награду за претрпљене болове, него и поменути годишњи доходак, док год је жив. Исплаћивање ове суме узело је на се једно друштво за осигуравање живота.

Господин Блимел сад има вештачку руку и јасну свест, да је за навек уклоњена брига о насушном хлебу.

Ето шта је срећа!

с немачког
Драгом. Ј. Јекић

ГОСПОЋА ПИПЕР

приказ професора д-ра Макса Десоара

Сећам се да су се и у нас једно време озбиљни и учени људи занимали Спиритизмом, а познато је да и у нас има варалица на рачун Спиритизма. Ја сам те ствари игноровао и задовољан сам што сам наишао на ову малу расправу немачког научника у „Die Woche“, илустрованом немачком часопису, која је у стању да у неколико изведе из заблуде поклоника Спиритизма. За то је износим у Звезди, напомињући, да сам у преводу изоставимо сувишне напомене при крају расправе. Др. Десоар пише:

Хоћу да испричам један случај, који ми је од више година познат из писама и печатаних извештаја и који ми се по својим појавама врло значајним учинио. Тиче се, одмах отворено да кажем, једне од оних личности које обично називамо спиритистичким медијумима. А баш ово што се показује у госпође Пипер, заслужује по моме мишљењу особиту пажњу: јер ако је је превара ма какве врсте, онда то показује ненадмашну способност варати и дати се варати, а ако је производ ретке душевне снаге, онда оно што се показује у госпође Пипер у томе је интересантно, што одступа од норме психичког рода; ако је пак то производ неких интелигентнијих бића која су недостижна нашем уму, онда није потребно ни речи утросити о важности те појаве.

Да би смо могли добити потребну подлогу за потврду једне од тих могућности, добро ће бити да мирно проучимо оне чињенице које нам извештаји доносе.

Али пре тога треба ми одговорити на још једно питање. Јесу ли извештачи, може ко упитати, људи којима се сме веровати и који су способни да цене појаве у госпође Пипер? Заиста само под тим условима вреди занимати се њиховим посматрањима. У овом случају извештачи су несумњиво поуздани људи, они су темељито изучени заступници разних наука: разуме се, то још не значи да је немогуће и њих варати, може бити дакле да су и они жртва какве препредене варалице; али вреди их чути и испитати њихове исказе. „Проналазач“ је госпођа Пипер, једна у Бостону живећа Американка, Виљем Џемс професор философије на Хорвард — универзитету. Мислим да смем у име свију мојих стручњачких другова сигурно изјавити, да је Џемс вођ философа у Уједињеним Државама, један мислилац који почиње продирати и у Јевропу. Његове две књиге о Психологији признате су као урнек дело, а најновији му спис преведен је на немачки с уволом Фридриха Паулзена. Џемс је почео своја испитивања 1885 и завршио их је са резултатом, да је госпођа Пипер надприродне способности. Даља испитивања поверио је Дру Ричарду Ходгсону 1887 године. Ходгсон је откривач теозофске преваре госпође Блавоцкове и познат је као најумнији и најжешћи гонилац вараличких „медијума“, — спиритисте њега највише мрзе. Кад је и Ходгсон усвојио Џемсов закључак о г-ђи Пипер, предузму даља испитивања други научници. Од њих су најтемељитије и најдуже чинили та испитивања професор В. Г. Њухолд на универзитету у Колумбији. У месецима новембру 1889 до фебруара 1890 налазила се Пиперова

у кући одличног научног истражника Фредерика В. Х. Мајерса, који је заједнички с енглеским научницима продужио експериментисања. Од његових другова износим у Немачкој веома цељеног професора Физике О. Ј. Лоца. Последњих десет година чинили су испитивања опет поменути американски научници.

Сви ти људи потврђују, неки још од пре петнаест година, да имају пред собом нешто необично, што они покушавају изнаћи, проучити. Није потребно за сад им потпуно веровати; али их треба саслушати, јер говоре озбиљни и научни људи.

У госпође Пипер показују се ове појаве. Она падне у хипнотично стање, а за то време друга лица, која ми не видимо, привидно се претворе у нормалну, будну г-ђу Пипер, као „овладају“ њеним телом, па помоћу њеног гласа говоре и помоћу њене руке пишу. Та друга лица потврђују да су она „духови“ оних људи који су некад на земљи живили, и увек се представљају као умрли пријатељи или сродници оних личности које са г-ђом Пипер „седницу“ држе. У томе нема ничег чудноватог: јер било да је хипноза истинита или лажна, такав говор и такво писање произилази баш од лица које је испитивању подвргнуто и само су маскирана неким стражним постањем; али главна је ствар овде околност, да уста која говоре и рука што пише у госпође Пипер, показују знање таквих чињеница која она није могла обичних путем сазнати. Из говора или писања г-ђе Пиперове можете сазнати породичне догађаје и сродничке односе из минулог времена, она их оживи, она вас опомене на најинтимније појединости из разговора вођеног у давно прошлом времену, на начин говора (на пр. ласкање), у стању је да изнесе што се у ситницама некад десило између оног умрлог и живог лица што је пред њоме, такве дакле ствари које су само њих двоје могли знати, а најмање су могле бити познате г-ђи Пипер.

Да вам изнесем само један пример из гомиле печатаних случајева г-ђе Пипер. У фебруару 1892 умре у Њујорку један правозаступник, чије право име из породичних обзира није у извештају изнесено него је назван Ђорђе Пелхем. Др. Ходгсон добро га је познавао, али није живио с њиме ни у каквом пријатељству. У седницама које је у то време држао с Ниперовом, није било ни речи о Пелхему. Једног дана, 22 марта, доведе он некаквог г. Харта који је Пиперовој исто тако непознат био као и Пелхем, а кога јој Др. Ходгсон претстави под лажним именом. Тај Харт био је стари, врло добар пријатељ умрлог Пелхема и њему се сад јави „дух“ Пелхема, назове га првим именом којим се Харт звао, опомене га на многе њихове пријатеље, све на начин који мало час изнесосмо. Осим тога знао је умрли Пелхем причати све што се догодило после његове смрти као и своје односе и догађаје из живота, па наведе и име једне пријатељске породице (Ховард) поменувши Катарину са речима: „Tell her, she'll know. I will solve the problemo, Katharina“. Ни Харт ни Ходгсон нису разумели те речи, а после су дознали да је Пелхем са ћерком из куће Ховардове, Катарином, више пута претресао проблем о простору и времену и при томе да је употребио онај израз. После тога доводили су Пиперовој родитеље, сроднике и друге

пријатеље умрлога Пелхема, али увек са другим Пелхему непознатим личностима, па је она увек са сигурношћу издвајала његове сроднике и пријатеље од осталих и показивала знаће најинтимнијих појединости и карактеристичних реакција у осећањима Пелхемовим.

Задовољићемо се с овим једним примером, јер смо раније описали општи карактер Пиперкиних саопштења. Читаоци ће моћи добити појам о ономе што су америкаански и енглески научници у стотини сличних случајева посматрали. А сад да покушамо изнети право стање ствари. Почећемо са најприроднијом поставком, на име да је све превара. Нас се не тиче је ли Пиперова поштена или је непоштена, као ни то да ли се она налази у истинитом или лажном хипнотичном стању, и ако она по једногласној оцени чини утисак поуздане и поштене личности, и сви су испитивачи нашли да је и њена хипноза истинита. Ми морамо, по моме мишљењу, те и сувише замрше факторе унапред из проблема ишчурити. Може о томе мислити шта ко хоће, ми се на то нећемо базирајући него ћемо се пре упитати: је ли у овоме случају превара могућа и да ли су довољно објашњене чињенице који су у извештајима о Пиперовој изнесене? Или у другом виду: је ли варалица у стању да прибави сазнања госпође Пиперове обичним путем?

И ја сам мишлења именованих научника, — јер овде није ни мислити на случајну издају тајне, — да су овде само два начина могућа: Систем тајног сазнавања постојећих околности, и способност помоћу случајних покрета и изражаја присутних лица саставити једну целину. Прва могућност, да она тајним путем сазнаје стварности из живота дотичне личности, искључена је по моме мишљењу код г-ђе Пипер. Све што она показује својим аутоматичним говором и писањем, пуно појединости из дневног живота са свима његовим менама немогуће је тајним путем сазнати. Испитивачи су предузимали све мере смотрености да г-ђа Пипер не би могла сазнати ко је посећује и кад ће је ко посетити; они су је у току више недеља пратили детективима, па и личности са којима је у додир долазила, и ништа сумњиво нису могли ухватити. Сместили су је у приватан стан у Енглеској под најстрожијим надзором, па и ствари су њене тајно прегледали, и не треба ни то заборавити да научна испитивања над њоме трају петнајест година и да она нема више од 4000 марака годишњег прихода, те јој је немогуће плаћати једну армију агената.

Много је појмљивија поставка, да г-ђа Пипер пропиткивањем сазна ово или оно само кад јој се за то да прилика, а по правилу да се она ослања на нехотичне наглашаје посетилаца о дотичним околностима. Њој нису потребни помоћници, јер јој посетиоци нехотично постају савезницима. За чудо како се већина у таквим приликама изда услед изненађења или задовољства од постављених питања, а махом променом гласа. Како често нехотични покрет или промена израза на лицу доводи искусног познаваоца човека до сазнања ове или оне

околности! Уз то треба имати у виду, да већ помисао на ток тих веома заплетених „седница“ утиче обманљиво, да дакле накнадно размишљање доводи до сазнања да изношење стварних чињеница није било сасвим поуздано и тачно. Међу тим наши испитивачи били су свесни те околности, па су се по могућности трудили да искључе непоуздана сећања и погрешке у посматрањима, стенографишући одмах на месту сва питања и одговоре те су их печатали какви су у истини били. Кад се сад испитају та питања и ти одговори, наћи ће се да међу њима има много таквих што се оснивају на наглашају о нечему што се хтело сазнати и на комбинацији, те немају никакве научне вредности.

Али има и случајева који се не дају на показани начин објаснити. Тако на пр. Ђорђе Пелхем изговорио је на уста Пиперова име Катаринино и онај израз без ичијег наглашаја о томе. Услед тога дошли су посматрачи г-ђе Пипер до закључка, да ипак има неких чињеница које се морају на други начин објаснити. О тој другој хипотези ја ћу другом приликом говорити; а сад да завршим с овим: да ја случају са госпођом Пипер не придајем велику научну вредност, али признајем да има извесног значаја.

Б—ски.

БЕЛ. ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Велешку ову прештампавашмо, што је, и преко наше воље, у прошлом броју изашла с круним штампарским погрешкама.

Г. Др. Никола Ђорић је јако обрадовао „Звезду“. Пошто је преко десет година најупорије ћутао, појављује се на једанпут, али да цео читалачки свет веома пријатно изненади Г. Ђорић је почео једно дело које би ми, без великог устручавања назвали *монументалним*. Он је саставио један еп *Косово*, који је, по композицији најграндиознији епски створ у српској књижевности. Еп ће имати око 20 певања (свако певање 600—700 стихова) од којих су пет певања сасвим готова на нашу молбу уступио је да „Звезда“ прва публикује ову епизоду из другог певања, у којој се описује онај тренут кад „цар Мурате на Косово паде.“ Ми нећемо говорити још сад о вредности саме песме, читаоци ће сами судити, али ћемо рећи реч две о стиху, ради лакшег разумевања.

Стих је по готову са свим нов. Г. Ђорић је науку и народни десетерац и дванаестерац, који је још монотонији и досаднији. За овако дугачак еп досадан стих био би убиствен. Зато је песник компоновао стих из разних падова, што је врло тешко за њ али веома пријатно за читаоца. Стих је јако занимљив и допадљив. Прва је стопа готово увек *дактил*, а такође и четврта, а последња увек *трохеј*. Прелом је пак назда само после треће стопе, па била *дактил* или *трохеј*. Претпоследња стопа опет није сам *дактил*, па се због тога цео стих *најближије* разликује од *хексаметра*.

Ко уже по овоме читати, а буде о овоме водно рачуна, читаће стих са свим без вањњања и уживаће у лакоћи и паду његовом.

Г. Ђорић је пустио у штампу овај делић, једино да би обновио познанство са читаоцима, али ми смо уверени да ће га постигнути успех толико загрејати, да ће нас у брзо обрадовати још којом сличном лепоте сликом из његова епа.

8

НЕДЕЉНИ РЕПЕРТОАР

Недеља, 20. фебруара: Дневна представа: *Јадници*, слика из живота у два дела, четири чина и осам слика, по Иговом роману, написала Тереза Мегерле, превели М. Бошњаквић и Д. Николић. Вечерња представа: *Маскоша* (Батлија девојка), комична опера у три чина, написали Алфред Дири и Ханри Шиво. Музика од Едмонда Одрана.

Садржај: Драга у гори (песма) — Море без приморја — Из срп. историје — Историја једног однева — Срећа — Госпођа Пипер — Бел. из књижевности.

Власник Ст. М. Веселиновић. — Штампарија С. Хоровица. — уредник Јанко М. Веселиновић